

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПОСІБНИКИ (2017 р.)

І. М. Кучманіч

УСВІДОМЛЕНЕ БАТЬКІВСТВО
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

УДК 159.9:316.356.2
ББК 88.576.573
К 88

РЕЦЕНЗЕНТИ:
КУЗЬОВА С. Б. – доктор психол. наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Сумського державного педагогічного університету імені І. С. Макаренка;
СІДЕНКО Т. М. – доктор психол. наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри психології розвитку КНУ імені Т. Г. Шевченка

Художник картини на 1-й стор. обкладинки – КУЧМАНІЧ ДАРЬЯ

Рекомендовано до друку вченою радою
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомицького, протокол № 15 від 21.06.2017 р.

Кучманіч І. М.
К 88 Усвідомлене батьківство / навчально-методичний посібник / І. М. Кучманіч. – Миколаїв: Іліон, 2017. – 192 с.
ISBN 978-617-534-410-1

УДК 159.9:316.356.2
ББК 88.576.573

Навчально-методичний посібник висвітлює питання батьківства як соціально-педагогічного інституту, особливості дев'яносто та вісімдесятилітнього батьківства, феномена материнства, психологічні особливості дитини-матері, а також стосується особливостей реалізації ролі батька в сучасній сім'ї. У посібнику наведено теоретичні, практичні та методичні матеріали, які можуть бути використані в процесі проведення зустрічних занять та самостійної роботи студентів.

Рекомендовано для викладачів, асистентів та студентів вищих навчальних закладів. Також може бути корисний для практичних психологів, соціальних працівників та людей, які хочуть зрозуміти батьківство.

Навчальне видання
КУЧМАНІЧ Ірина Миколаївна
УСВІДОМЛЕНЕ БАТЬКІВСТВО
Навчально-методичний посібник

Формат 60/84/4/4. Ум. друк. арк. 11,6. Тираж 300 пр. Зам. № 534-410.

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ
Товариство з обмеженою відповідальністю «Іліон»
54018, м. Миколаїв, вул. Бугаїна, 5/1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1506 від 25.09.2003 р.

ISBN 978-617-534-410-1 © Кучманіч І. М., 2017

ЗМІСТ

ВСТУП 5

Розділ 1
ПОНЯТТЯ БАТЬКІВСТВА В ПСИХОЛОГІЇ 8

1.1 Феномен батьківства в сучасній психологічній науці 8
1.2 Поняття сім'ї в психології 10
1.3 Еволюція дитинства та історія становлення інституту батьківства 13
1.4 Структура батьківства 22
1.5 Мотивація та розвиток батьківства 30

Тестові завдання для самоконтролю знань 34
Завдання для самостійної роботи 37
Практикум 43
Список використаних джерел 43

Розділ 2
ПСИХОЛОГІЯ МАТЕРИНСТВА 46

2.1 Феномен материнства в психології 46
2.2 Психологічна готовність до материнства 49
2.3 Становлення материнської потребино-мотиваційної сфери поведінки в процесі онтогенезу 54
2.4 Психологія вагітності 64

Тестові завдання для самоконтролю знань 69
Завдання для самостійної роботи 71
Практикум 72
Список використаних джерел 74

Розділ 3
ПСИХОЛОГІЯ МАТЕРИНСЬКО-ДИТЯЧИХ СТОСУНКІВ 77

3.1 Материнсько-дитячі взаємостосунки в контексті розвитку дитини 77
3.2 Поняття та типи прив'язаності 80

3.3 Типологія матерів та наслідки їх впливу на розвиток дитини 94
Тестові завдання для самоконтролю знань 103
Завдання для самостійної роботи 105
Практикум 112
Список використаних джерел 112

Розділ 4
ПСИХОЛОГІЯ БАТЬКІВСТВА (ТАТКІВСТВА) 114

4.1 Феномен батьківства (татківства) в сучасному світі 118
4.2 Поняття татківства в психології 126
4.3 Фактори, що впливають на формування батьківської ролі 120
4.4 Структура й розвиток батьківства 129
4.5 Мотивація татківства 126
4.6 Роль батька в житті дитини 132

Тестові завдання для самоконтролю знань 138
Завдання для самостійної роботи 140
Практикум 141
Список використаних джерел 144

Розділ 5
ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИВОСТІ ДЕВ'ЯНАГО БАТЬКІВСТВА 147

5.1 Поняття дев'яного батьківства в психології 147
5.2 Поняття дев'яного материнства 151
5.3 Форми дев'яного материнства 154
5.4 Психологічні особливості дев'яного татківства 164
5.5 Фактори, що впливають на формування батьківства 168

Тестові завдання для самоконтролю знань 173
Завдання для самостійної роботи 175
Практикум 176
Список використаних джерел 181

РЕЗЕРВА ПРОЄКТУ З ДИСЦИПЛІНИ «УСВІДОМЛЕНЕ БАТЬКІВСТВО» 183
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ 186
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК 188
ВІДПОВІДІ НА ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ 192

О.С. Шевчук
С.П. Шевчук

КУЛЬТУРА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

Навчально-методичний посібник

УДК 378.18
ББК 65.6 (2)30-2
П 188

РЕЦЕНЗЕНТИ:
ГАВЕНЯ В. Л. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Черноморського національного університету імені Петра Морозів
СЕМІНЕНКО В. А. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»
БАБАНЮК Ю. О. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та загальної психології Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомицького.

Рекомендовано до друку вченою радою
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомицького, протокол № 20 від 16.05.2017 р.

Шевчук О. С.
Культура міжособистісних стосунків: навчальний посібник / О. С. Шевчук, С. П. Шевчук; за ред. О. С. Шевчука. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомицького, 2017. – 346 с.

У посібнику обґрунтовано теоретико-методологічні засади культури міжособистісних стосунків, висвітлено проблеми культури та психології спілкування, розкрито особливості міжособистісних стосунків у сім'ї, діловій сфері, в електронних мережах комунікації. Крім теоретичних матеріалів у кожному розділі посібника та матеріалів для роздумів. У навчальному посібнику використано багато прикладів, слівачі, історії, афоризми, візуальні висловки, які створюють уявлення про стосунки, так і викладачів.

УДК 378.18
ББК 65.6 (2)30-2

© Шевчук О. С., Шевчук С. П., 2017
© Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомицького, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ 9

1.1. Роль міжособистісних стосунків у житті людини 10
1.2. Міжособистісні стосунки в системі суспільних відносин 14
1.3. Культурологічний вимір міжособистісних стосунків 24
1.4. Етичний вимір міжособистісних стосунків 35
1.5. Психологія міжособистісних стосунків 44
1.6. Формування та розвиток міжособистісних стосунків 56

РЕЗЮМЕ 64
Питання для самоперевірки 66
Завдання до самостійної роботи 67
ПРАКТИКУМ ДО РОЗДІЛУ 1 68
Матеріали для роздумів 73
Література до роздумів 1 77

РОЗДІЛ 2. КУЛЬТУРА І ПСИХОЛОГІЯ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ 82

2.1. Сутність процесу спілкування 83
2.2. Бар'єри комунікації 96
2.3. Психологічний механізм спілкування 101
2.4. Вербальні засоби спілкування 105
2.5. Невербальні засоби комунікації 109
2.6. Культура спілкування в мережі Інтернет 115

РЕЗЮМЕ 128
Питання для самоперевірки 131
Завдання до самостійної роботи 132
ПРАКТИКУМ ДО РОЗДІЛУ 2 133
Начальні тести 133
Матеріали для роздумів 140
Література до роздумів 2 144

РОЗДІЛ 3. КУЛЬТУРА СТОСУНКІВ У СІМ'ї 147

3.1. Концептуальні засади сімейних стосунків у дошлюбний період 148
3.2. Формування основ сімейних стосунків 169
3.3. Формування культури сімейних стосунків 180
3.4. Конфлікти в сімейних стосунках у сім'ї 188
3.5. Етичні міжособистісні стосунки у сім'ї 197
3.6. Формування сімейного дозвілля 202

РЕЗЮМЕ 206
Питання для самоперевірки 208
Завдання до самостійної роботи 209
ПРАКТИКУМ ДО РОЗДІЛУ 3 209
Начальні тести 209
Матеріали для роздумів 214
Література до роздумів 3 222

РОЗДІЛ 4. КУЛЬТУРА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ДІЛІВІЙ СФЕРІ 226

4.1. Морально-етичні принципи стосунків у діловій сфері 227
4.2. Культура ділового спілкування 245
4.3. Стратегії поведінки в ситуації ділових конфліктів 268
4.4. Діловий етикет 303

РЕЗЮМЕ 306
Питання для самоперевірки 308
Завдання до самостійної роботи 309
ПРАКТИКУМ ДО РОЗДІЛУ 4 309
Начальні тести 309
Матеріали для роздумів 316
Література до роздумів 4 324

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 326
ДОДАТКИ 330

Миколаївський національний університет імені В. О. СУХОМИЦЬКОГО

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

навчально-методичний посібник

Миколаїв - 2017

УДК – 159.9

Мороз Л.І., Мороз В.В., Литвиненко І.С., Прасол Д.В., Чузюва І.С.
Науково-дослідна робота студентів у вищих навчальних закладах: Навчально-методичний посібник. – Миколаїв: Вид-во «Арієкс», 2017. – 164 с. Тираж 100 примірників.

Навчально-методичний посібник рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомицького (протокол №20 від 16.05.2017 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:
Семченко В.А. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань» (м. Київ)
Томчук М.І. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Комуніального вищого навчального закладу «Вінницька академія безперервної освіти» (м. Вінниця)
Петровська Т.В. – кандидат психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки Національного університету фізичного розвитку і спорту України

Однією з основних функцій навчально-методичного посібника є допомога тим, хто робить перші кроки у науковій роботі і який знайомиться з основами наукової праці. У посібнику розглянуто процес ділового курсового дослідження та виконання роботи до звіту, а також як знайти та оформити літературні джерела. Авторський матеріал висвітлює на основі багаторічного досвіду і методичного підходу науковця методи роботи з науковими джерелами, дослідження, здійснювати елементи аналізу літератури, розробляти її зміст. У посібнику наведено практичні рекомендації і алгоритми, структуру, емпіричне формування та зміст курсового дослідження та магістерської роботи студентів вищих навчальних закладів. У розробленій та методично заповненій таблиці з'ясуванням і з'ясуванням інформації можна бачити структуру роботи. Авторські матеріали висвітлюють особливості здійснення наукової роботи та її виконання. Виділено, а також за умови дистанційної форми навчання у ВНЗ. Навчально-методичний посібник призначений як для студентів вищих навчальних закладів, так і їх викладачів, викладачів вищих шкіл, а також буде корисним тим, хто бажає підвищити культуру своєї наукової роботи.

Перекручування усього видання і окремих розділів заборонено. Будь-яке копіювання використаного в даному виданні дослідження лише з дозволу авторів.

© Мороз Л.І., Мороз В.В., Литвиненко І.С., Прасол Д.В., Чузюва І.С., 2017
© Видавництво «Арієкс», 2017

ЗМІСТ

ВСТУП 6

РОЗДІЛ I Науково-дослідна робота студентів 9

1.1. Наукова робота студентів в системі професійної підготовки 9
1.2. Вимоги до педагогічних досліджень 12
1.3. Загальні вимоги до написання та оформлення студентських наукових робіт 15

РОЗДІЛ II Види наукових студентських робіт 17

2.1. Реферат 17
2.2. Курсова робота 19
2.2.1. Класифікація курсових робіт 22
2.2.2. Структура і оформлення курсових робіт 22
2.2.3. Керівництво виконанням та критерії оцінки курсових робіт 28
2.3. Дипломна робота 30
2.4. Магістерська робота 35
2.5. Наукова стаття, доповідь 42

РОЗДІЛ III Мова науки: поштовий апарат наукового дослідження 45

3.1. Актуальність теми дослідження 45
3.2. Наукова проблема і мета дослідження 48
3.3. Об'єкт і предмет дослідження 49
3.4. Гіпотеза і завдання дослідження 52
3.5. Методика дослідження 140

3.6. Наукова новизна і практичне значення 60

РОЗДІЛ IV Методи наукового дослідження 66

4.1. Вивчення літературних джерел 66
4.2. Вивчення та узагальнення педагогічного досвіду 80
4.3. Теоретичні методи дослідження 84
4.4. Емпіричні методи дослідження 84
4.5. Методи обробки дослідницьких результатів 100

РОЗДІЛ V Специфіка курсових робіт з психологічно-педагогічних дисциплін 100

5.1. Загальна характеристика курсової роботи та її місце в системі вивчення науки психолого-педагогічних дисциплін 105
5.2. Специфіка психолого-педагогічних досліджень 106
5.3. Застосування WEB-ресурсів у науковій роботі студентів 108

РОЗДІЛ VI Правила оформлення дипломних та магістерських робіт 112

6.1. Вимоги до оформлення наукової роботи 112
6.2. Подання таблиць матеріалу 113
6.3. Подання окремих видів ілюстративного матеріалу, формул та додатків 115
6.4. Загальні правила подання формул, додатків 118
6.5. Посилання в тексті 119
6.6. Оформлення бібліографічного матеріалу 127
6.7. Правила перекладу рукопису 127

РОЗДІЛ VII Підготовка до захисту та захист дипломних та магістерських робіт 128

7.1. Документи, що подаються до Державної експертно-наукової комісії 128
7.2. Підготовка студента до захисту 132
7.3. Процедура захисту наукової роботи 134
7.4. Критерії та форми оцінки дипломних та магістерських робіт 136

РОЗДІЛ VIII Особливості навчання у вищих навчальних закладах в умовах дистанційної та змішаної форми навчання 138

8.1. Сутність дистанційного навчання 138
8.2. Специфіка навчання в умовах дистанційної освіти 141
8.3. Робота студентів на сайті навчального предмету та особливості виконання завдань 144

ТИПОВІ ПОМИЛКИ В НАПИСАННІ ТА ОФОРМЛЕННІ СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ 149
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 150
ДОДАТКИ 153

В.А. Семиченко
І.С. Литвиненко
І.С. Чугуєва

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Модуль «Інструментарій для психологічної експертизи»

Миколаїв - 2017

УДК - 159.9

Рекомендовано
Вченою радою Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського (протокол № 20 від 16.05.2017 р.)

Рецензенти:

Артемюк М.В. – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експертної роботи Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (м. Київ)
Васюк О.І. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка (м. Київ)

Семиченко В.А., Литвиненко І.С., Чугуєва І.С.
Загальна психологія. Модуль інструментарій для психологічної експертизи. – Миколаїв: Арнес, 2017. – 116 с. Тираж 100 примірників.

У навчально-методичному посібнику розглядаються основні поняття загальної психології в рамках практичного використання у сфері психологічної експертизи. Особлива увага у посібнику приділена вивченню зовнішніх маркерів психологічних явищ, які піддаються безпосередньому спостереженню, що дозволяє використовувати їх у якості діагностичного матеріалу.

Матеріали посібника спрямовані на формування у студентів комплексного бачення психологічних явищ у форматі практичного застосування, зокрема, у відповідності до завдань психологічної експертизи, уміння ефективно спостерігати, аналізувати, порівнювати психологічну інформацію, робити висновки, прогнозувати.

В учебно-методическом пособии рассматриваются основные понятия общей психологии в рамках практического использования в сфере психологической экспертизы. Особое внимание в пособии уделено изучению внешних маркеров психологических явлений, которые поддаются непосредственному наблюдению, что позволяет использовать их в качестве диагностического материала.

Материалы пособия направлены на формирование у студентов комплексного видения психологических явлений в формате практического применения, в частности, в соответствии с задачами психологической экспертизы, умения эффективно наблюдать, анализировать, сравнивать психологическую информацию, делать выводы, прогнозировать.

© Семиченко В.А., Литвиненко І.С., Чугуєва І.С., 2017
© Видавництво «Арнес»

ЗМІСТ

Вступі.....	4
Теоретична частина	7
Основні принципи психології.....	15
Структура психології як науки.....	18
Структура психологічних знань.....	21
Плановий процес.....	22
Висхідні процеси.....	30
Вольові процеси.....	31
Психічні властивості.....	32
Типологія К.Г. Юнга.....	36
Акцентуації характеру.....	37
Труднощі вивчення психології.....	41
Психологія як компонент життєвого досвіду.....	43
Практична частина	47
Завдання 1.....	49
Завдання 2.....	49
Завдання 3.....	51
Робота з психологічними методами.....	54
Завдання для самостійної роботи студентів.....	58
Завдання для самопознання, самопізнання, самоосвіти.....	59
Завдання для міркування, самоосвіти, самоорієнтування.....	61
Завдання для самопізнання.....	63
Тести для самоорієнтування.....	64
Психологічні задачі.....	87
Література.....	115

САВЕНКОВА І.І.

УДК 159.97
ББК 88.481я73

С12

Савенкова І.І. Патопсихологія: [навчально-методичний посібник] / Ірина Іванівна Савенкова. – Миколаїв, 2017. – 141 с.

Рецензенти:
Бурчак Д.Ф., член-кор. НАПН України, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри клінічної психології та психодіагностики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Ковун О.М., доктор психологічних наук, професор, заступник директора з науково-інноваційної роботи, завідувач лабораторії психофізіології Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України.

Рекомендовано до друку Вченою Радою МНУ імені В.О.Сухомлинського (Протокол № 11 від 17.01.2017р.)

Навчально-методичний посібник містить систематизоване викладення навчальної дисципліни та поради щодо самостійного опрацювання матеріалу, який вноситься на позааудиторну підготовку студентів.

Посібник висвітлює загальні й окремі питання патопсихології відповідно до нових стандартів навчальної програми.

Описано психологічні феномени, що спостерігаються при різних психологічних станах хворих людей. Охарактеризовано основні психічні функції та стани, їх взаємозв'язок та особливості при різних захворюваннях. Особливу увагу приділено сучасному розумінню патопсихологічних механізмів психосоматичних розладів, їх психодіагностиці та наданню рекомендацій щодо проведення реабілітаційних заходів.

Посібник призначений для студентів психологічних факультетів, а також може бути використано практичними психологами, діармами та всіма, хто стикається з проблемами діагностики психосоматичних розладів та розладів поведінки у дорослих та дітей.

ISBN 966-8579-06-X

© Савенкова І., 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Розділ 1. ПСИХОСОМАТИЧНА ЄДИНІСТЬ ЛЮДИНИ	5
1.1. Проблема психосоматичних відношень в психології та медицині.....	5
1.2. Генезис болі та диференціація інтенсивності більшого відчуття як симптомом психосоматичних розладів.....	8
1.3. Типологічні групи та хронічні неінфекційні захворювання.....	18
Розділ 2. ЛОКАЛІЗАЦІЯ СИМПТОМІВ ХРОНІЧНИХ НЕІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ТИПОЛОГІЧНИХ ГРУПАХ	23
2.1. Обґрунтування методу психодіагностики симптомів хронічних неінфекційних захворювань та програма експериментального дослідження.....	23
2.2. Індивідуальні особливості відношення до переживання часу хворих на хронічні неінфекційні захворювання.....	28
2.3. Локалізація типологічних хронічних неінфекційних захворювань в онтогенетичній розорті.....	48
Розділ 3. СУБ'ЄКТИВНА ВИРАЗНІСТЬ БОЛЮ ПРИ РОЗЛАДАХ ТИПУ ХРОНІЧНИХ НЕІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	95
3.1. Обґрунтування методу оцінки інтенсивності більшого відчуття.....	95
3.2. Ступінь суб'єктивної виразності болі та відношення до часу, який переживається індивідом.....	96
3.3. Суб'єктивна виразність болі та тривалість біологічного циклу життя індивіда.....	101
ВИСНОВКИ	126
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	130

3

І.С. Литвиненко

УДК 159.922.7; 159.922.73; 159.923.2.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Протокол №11 від 17 січня 2017 року.

Рецензенти:

Семиченко В.А. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Університету сучасних знань (м. Київ).
Стариков І.М. – почесний доктор НАПН України, професор, завідувач кафедри соціальної психології Інституту психології та соціального забезпечення МНУ імені В.О.Сухомлинського (м. Миколаїв).
Гура Т.С. – доктор психологічних наук, доцент, проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР.
Бінонова О.С. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету.

У книзі проаналізовано найбільш розповсюджені життєві ситуації, що мають місце у сучасних сім'ях, в яких виховуються діти дошкільного віку. Висвітлено тактику поведінки батьків у конкретній ситуації, також подано практичні рекомендації, поради. Для батьків використано матеріал, спрямований на самопізнання, самоудосконалення, що дозволяє підвищити рівень психологічної освіченості, психологічної культури.

Адресовано батькам, студентам спеціальностей «Дошкільна освіта», «Психологія», вивчаючим, практичним психологам дошкільних навчальних закладів і тим, хто цікавиться питаннями виховання дітей дошкільного віку.

The book analyzes the most common life situations that occur in modern families in which pre-school children are brought up. World tactics behavior in specific situations is represented and practical recommendations, advice are given. For parents the special material is singled out which is aimed at self-knowledge, self-improvement that will increase the level of psychological education and psychological culture.

The book is addressed to parents, students of the specialty «Pre-school education», «Psychology», pre-school teachers, practicing psychologists in pre-school educational institutions and those who are interested in education of pre-school children.

Підводні рифи життєвих ситуацій

ЗМІСТ

СЛОВА ВДЯЧНОСТІ.....	4
ПЕРЕДМОВА	7
ВСТУП	23
РОЗДІЛ I. СИТУАЦІЯ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ	39
1.1. Зміст поняття «ситуація», «життєва ситуація». Види ситуацій.....	39
1.2. Важкі життєві ситуації.....	49
1.3. Психотравмуючі ситуації.....	51
1.4. Втрата як психотравмуюча ситуація. Види втрат.....	53
1.5. Вікові особливості реакцій на психотравмуючі ситуації дітей дошкільного віку.....	58
1.6. Специфіка роботи практикуючого психолога з дітьми дошкільного віку.....	61
1.7. Ситуативні методи навчання у професійній підготовці майбутніх психологів.....	66
РОЗДІЛ II. ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ І ЖИТТЄВІ СИТУАЦІЇ	73
2.1. Якщо батьки розлучилися.....	73
2.2. Життя прожити не поле перейти.....	83
2.3. Як розмовляти з дитиною про смерть.....	100
2.4. Як говорити з дитиною про її хворобу.....	126
2.5. Якщо дитина не хоче їсти.....	142
2.6. Якщо дитина переживає «це»!.....	170
2.7. Мамину любов хлібом не замінити або локотник бік мамині любові.....	200
2.8. Якщо дитина стимулює з суверено правдою життя.....	222
2.9. Як говорити з дитиною про тероризм.....	246

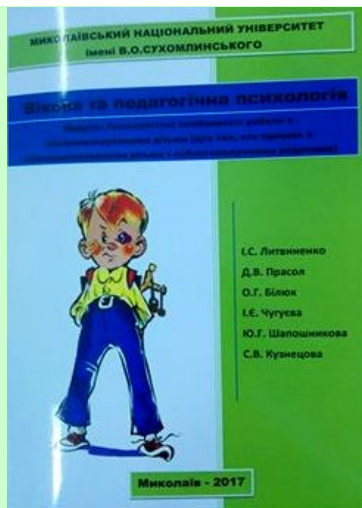
470

Підводні рифи життєвих ситуацій

2.10. Схеми самопізнання.....	266
2.11. Як зробити, щоб навчання для дитини було задовольним.....	285
РОЗДІЛ III. БАТЬКІВСЬКЕ САМОПІЗНАННЯ, САМОУДОСКОНАЛЕННЯ – ШЛЯХ ДО КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ДИТИНОЮ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	328
3.1. Нормативний документ.....	329
3.2. Слово авторитетним учнем.....	332
3.3. Законності психічного розвитку дитини.....	360
3.4. Механізм психічного розвитку дитини.....	361
3.5. Теорія англійського розвитку.....	386
3.6. Особливості емоційної сфери у дітей дошкільного віку.....	392
3.7. Сім'я очима вальди дитини.....	401
3.8. Сім'я очима батьків.....	405
3.9. Види психологічного захисту.....	429
3.10. Втрата можливостей, як одна з драм людського життя.....	433
3.11. Домашній клопіт для поручливої пари або «Клопіт для двох сердець».....	437
ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО	444
КАЛІДОСКОП ЩАСЛИВИХ ДИТЯЧИХ ОЧЕЙ. ЯКІ ОСЯЯЛИ ЦЕЙ СВІТ!	454
МІСЦЕ ДЛЯ СВІТЛИН ВАШОЇ ДИТИНИ ВІКОРИСТАНА ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	458

471

УДК 37.018

БК 74.200.5
П-24

Литвиненко І.С., Прасол Д.В., Блюк О.Г., Чугуєва І.Є., Шапошнікова Ю.Г., Кузнєцова С.В.
Вікова та педагогічна психологія (Модуль: Психологічні особливості роботи з вихованцями дитячої (для тих, хто працює з вихованцями дитячої та неблагополучних родин)). Навчально-методичний посібник. – Миколаїв: Видавництво «Аріксес», 2017. – 254 с.

Навчально-методичний посібник рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського (протокол №20 від 16.05.2017 р.)

Рецензенти: Семиченко В.А. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки університету сучасних знань Артемівна М.В. – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійно-технічної освіти НАН України

Навчально-методичний посібник для вчителів, викладачів груп професійного для виховання дітей, шкіл-інтернатів, студентів педагогічних факультетів, викладачів дитячих садків, батьків, інспекції міліції та служб у сфері неопікунства, викладачів вищих навчальних закладів, соціальних працівників. У посібнику авторами запропоновані та апробовані основні види діяльності та вправи дітей, які дають підставу вважати їх доцільними або доцільними. Описана методика виконання цих дій у складній дитячій ситуації, дані рекомендації з виховання дітей. Названі основні причини дій. Також вказано основні види діяльності та вправи батьків, що допомагають встановити неблагополучну сім'ю, дати рекомендації з роботи з родиною, полегшити її виховні можливості. Для практичних працівників і батьків розроблені тестові бесіди на морально-виховні та правові теми, подано тестові бесіди, уроки краєзнавства, ігри на збагачення теми для 1-11 класів, досвід роботи в Україні. В посібнику описано методи та засоби України щодо права неповнолітніх на кращого розуміння педагогічно-психологічних своїх функцій.

Передрук усього видання і окремих розділів заборонено. Будь-яке комерційне використання даного видання можливе лише з дозволу авторів.

© Литвиненко І.С., Прасол Д.В., Блюк О.Г., Чугуєва І.Є., Шапошнікова Ю.Г., Кузнєцова С.В. 2017

© Видавництво «Аріксес», 2017

ЗМІСТ

Передмова	5
Природа педагогічної заєданості і важливості дитячої та підліткової	6
Характеристика психологічних особливостей підліткового віку	13
Діагностика рівня відхилення у поведінці дитини	23
Методика встановлення діагнозу відхилення у поведінці дитини	28
Особливості корекційної роботи з педагогічно заєданними дітьми	31
Характеристика неблагополучних родин	36
Діагностика неблагополучних родин	40
Методика встановлення діагнозу сімейного неблагополуччя	43
Особливості корекційної роботи з неблагополучною родиною	44
Причини виконання педагогічної заєданості і важливості	47
Роль і значення сім'ї у вихованні дитини. Національне виховання	56
Особливості виконання досвіду А.С.Макаренка	65
Рекомендації В.О.Сухомлинського в роботі з важкими підлітками та їх батьками	91
Шляхи формування здорового способу життя	96
Вплив інтернет-сфери та порнографії на сексуальне ставлення молоді	101
Практичні матеріали	109
Витяги з законодавства України про неповнолітніх	224
Рекомендована література	252

УДК 159.922.74; 159.923.2.

Рекомендовано Вченою радою Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського (протокол №20 від 16.05.2017 р.)

Рецензенти: Семиченко В.А. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Університету сучасних знань (м. Київ)

Артемівна М.В. – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійно-технічної освіти НАН України (м. Київ)

Блинова О.Є. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету (м. Херсон)

Литвиненко І.С. (автор ідеї, програми, керівник наукового колективу)
Прасол Д.В., Чугуєва І.Є., Блюк О.Г., Шапошнікова Ю.Г., Кузнєцова С.В., Рєтєва А.О. (науковий колектив)
Вікова та педагогічна психологія (Модуль: Ситуації в житті дітей молодшого шкільного віку). Програма «Знаю і Розумію»: практичний матеріал надання психологічної допомоги молодшим школярам, які знаходяться в складних життєвих ситуаціях або пережили психотравмуючі ситуації. Практичний посібник. – Миколаїв: Видавництво «Аріксес», 2017. – 384 с.

Практичний посібник містить знання життєвих ситуацій з якими стикаються молодші школярі в їх повсякденному житті та їх наслідки. Викладено практичні кроки психологічної допомоги учням під час зустрічі з психологом школи. Практична частина програми «Знаю і Розумію» розроблена з оглядом на потреби учнів молодшого шкільного віку «Бережлива підготовка змістових матеріалів-матеріалів до роботи з дітьми, які знаходяться в складних життєвих ситуаціях».

Практичний посібник адресований практичній діяльності системи освіти, студентам, які навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем «обаччарів з спеціальністю «Практична психологія», «Психологія та психологія освіти», «Соціальна робота», читачам вищих навчальних закладів, які навчаються в спеціальності психологія дітей та праці і планують свою психологічну компетенцію.

Передрук усього видання і окремих розділів заборонено. Будь-яке комерційне використання даного видання можливе лише з дозволу авторів.

© Литвиненко І.С., Розділи I, II
© Литвиненко І.С., Прасол Д.В., Чугуєва І.Є., Блюк О.Г., Шапошнікова Ю.Г., Кузнєцова С.В., Рєтєва А.О., Розділи III, Додатки
© Видавництво «Аріксес», 2017

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ОБГРУНТУВАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ПРОГРАМИ «ЗНАЮ І РОЗУМІЮ» (З.І.Р.)	5
РОЗДІЛ II. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАКТИКУЮЧОГО ПСИХОЛОГА ШКОЛИ В РОБОТІ З СИМА СУБ'ЄКТАМИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	18
РОЗДІЛ III. ПРОГРАМА «ЗНАЮ І РОЗУМІЮ» (З.І.Р.)	41
3.1. Загальна характеристика програми «Знаю і Розумію»	41
3.2. Ситуації в психологічній науці	58
3.2.1. Характеристика феномену «ситуація». Види ситуацій	58
3.2.2. Власні життєві ситуації	65
3.2.3. Психотравмуючі ситуації	66
3.3. Вікові особливості реакцій на психотравму молодших школярів	68
3.4. Ситуації в житті дітей молодшого шкільного віку	74
3.4.1. І.С.Литвиненко «Я боюсь відповісти урок біля дошки»	71
3.4.2. І.С.Литвиненко, І.М.Хотєв «Я заручився у вашому місті, але в дощі чую вибухи, стрілявину, бачу зруйнований будинок, своє вулицю. Я бачив ВІЙНУ! Страшно»	169
3.4.3. І.С.Чугуєва «Я сумую, мій дід давко»	169
3.4.4. Д.В.Прасол «У мене горе»	182
3.4.5. Д.В.Прасол, Ю.Г.Шапошнікова «Моя батька розлучається»	188
3.4.6. С.В.Кузнєцова «Я не хочу йти до школи тому, що не вивчив урок на вчорашню»	246
3.4.7. А.О.Рєтєва «Я вклав її мною нікого не дружити»	265
3.4.8. А.О.Рєтєва «Мені з комою «ютерною технікою (калькулятор) і калькулятором, ніж з вами»	283
3.4.9. І.С.Литвиненко, С.В.Кузнєцова «Я не піду на вулицю, а радше там терористи»	306
3.4.10. І.С.Литвиненко, Л.С.Степанюк «Я не хочу йти до школи, бо там мене ображають, штовкають, б'ють, насміхаються, не дають промовити (бувають)»	320
3.4.11. О.Г.Блюк «У мене «новий» тато»	346
3.5. Тезаурус програми «Знаю і Розумію»	366
ЛІТЕРАТУРА	369
ДОДАТОК 1	372
ДОДАТОК 2	379